

Література:

1. Мангейм К. Идеология и утопия // Мангейм К. Диагноз нашего времени. М.: Юрист, 1994. С. 7-276.
2. Метлицкая З.Ю. Историческая наука и «лингвистический поворот». «Возможна ли объективность в истории?» (Обзор рецензий) // XX век: Методологические проблемы исторического познания: Сб. обзоров и рефератов: В 2 ч. / РАН. ИНИОН. Центр социал. науч.-информ. исслед. Отд. отеч. и зарубеж. истории; Редкол.: А.Л. Ястребицкая (отв. ред.) и др. (Сер.: Социальные и гуманитарные науки в XX веке). Ч. 2. — М., 2001.
3. Сартр Ж.-П. Воображаемое. Феноменологическая психология воображения / Пер. с фр. М. Бекетовой. СПб.: Наука, 2001.— 320 с.
4. Фрай Н. Анатомия критики. Очерк первый // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX -XX веков. М.: Изд-во МГУ, 1987.С. 232-263.
5. Уайт Х. Метаистория. Историческое воображение в Европе XIX века / Пер. Е.Г. Трубиной, В.В. Харитонов. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2002.

Токар Л.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»
(Україна, м.Одеса),
асистент кафедри філософії*

СУДДЯ VS ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Останнім часом в світі спостерігається тенденція захопленого ставлення щодо можливостей штучного інтелекту. І не дивно, коли суспільство досягло такого рівня розвитку в цьому напрямку: логічні структури у вигляді фреймів, семантичні мережі, – наука отримала нові можливості в моделюванні права. На науковому обрії з'явився «вогник надії» – за допомогою формалізації впорядкувати соціальні інститути. На заході почали інтенсивно обговорювати питання застосування штучного інтелекту в юридичній практиці.

Треба зазначити, що автор не є прихильником неолуддизму та не має негативного відношення до дослідження і впровадження штучного інтелекту в якості ще одного надпотужного засобу досягнення

людських цілей, але є сфери людської діяльності, які не піддаються чіткій формалізації. Недарма, саме в цих галузях існують кодекси професійної етики, адже для цих професій одним з головних критеріїв виступають людські якості професіонала. Професія судді відноситься саме до такого виду діяльності.

Прибічники заміщення суддів штучним інтелектом виходять з того, що останньому не потрібні ані відпочинок, ані заробітна плата, натомість отримаємо неупередженого, непідкупного суддю, який з великою швидкістю (що дорівнює продуктивності) вирішує справи по суті. При цьому, роль судді примітивізується до аналізатора даних, які йому надають сторони по справі. Врешті, ми отримуємо «ідеальне рішення», яке базується на чітких алгоритмах. Такий редукціонізм системи правосуддя призводить до підміни її сутності. Суддя, втілюючи право на практиці, бореться з проявом несправедливості, відновлює гармонію існуючого порядку, порушеного людиною, шляхом прийняття **справедливого рішення**. Було проведено дослідження, в ході якого, штучний інтелект передбачив рішення суддів Європейського суду з прав людини з точністю 79% [1]. Уявімо ситуацію, що всі ці 79 відсотків рішень суддів є справедливими. Ті ж самі рішення, але прийняті штучним інтелектом назвати справедливими неможливо і ось чому.

Діяльність судді відноситься до правозастосовної. Суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права. Розуміння феномену верховенства права і втілення його в професійній діяльності без позитивної правосвідомості неможливе. Так «...правосвідомість знає свій предмет; вона є ... волею до права, яка визнає його в його об'єктивному значенні і обов'язковості ... перш за все, це воля до мети права, ... воля до права; а звідси виникає ... життєва необхідність здійснювати його, тобто боротися за право» [2, Ст. 22].

Ст. 6 Кодексу суддівської етики (надалі Кодекс) вказує на необхідність власної оцінки доказів [3]. На перший погляд, дуже легко формалізувати цю процедуру: отримав дані, проаналізував і прийняв рішення, але на стадії аналізу можливості штучного інтелекту та судді змістовно відрізняються. Так, саме на цьому етапі найбільше проявляється заангажованість, упередженість суддів, виникають судові помилки. І не дивно, адже саме на цьому етапі власні переконання можуть стати в нагоді в прийнятті справедливого рішення чи перетворитися на упередженість. Межа надто вузька і все залежить від про-

фесійного рівня судді. На відміну від штучного інтелекту, для людини будь-який зовнішній вплив «...перестає бути мертвим вантажем причинності і стає живим спонуканням, потягом, мотивом... До самої суті людського духу належить цей дар: сприйняти, переломити, перетворити...» [2, Ст. 16].

Справедливе рішення має бути вмотивованим. Одним із завдань вмотивованого рішення – продемонструвати сторонам, що вони були почуті. Штучний інтелект не може, ані почути людину, ані почути право. Для нього будь-яка інформація постає в якості символів, внутрішнє значення яких залишається недосяжним. В зовнішньому відношенні людини до людини є якась єдина і об'єктивна правота, яку можна пізнати тільки через внутрішній досвід, через справжнє, предметне випробування. Нажаль, не всі судді здатні «почути», чи то за відсутністю волі, чи то за недостатнім рівнем професіоналізму. Штучному інтелекту не може бути притаманна воля. Її заміняє програмна заданість.

Стаття 10 Кодексу вказує на необхідність виконувати обов'язки судді безсторонньо і неупереджено [3]. Штучний інтелект опрацьовує надвелику кількість рішень суддів, які були раніше прийняті по аналогічним справам. Він не має власних переконань, отже рішення машини буде опосередковане думками суддів. Не можна ототожнювати формальне зіставлення подібного із власним рішенням.

Нарешті, суддя приймає рішення від імені України. Рішення є актом індивідуальної нормотворчості і має обов'язковий характер для сторін по справі. Тобто, машина фактично встановлює правила для людини. А якщо мова йде про рішення в кримінальних справах, то і долю людини. Машина не може вирішувати долю людини. Штучний інтелект – чужорідний в людському соціумі. Він індиферентний до людської природи і проблем. У нього відсутнє розуміння «зв'язаності» людей в соціум, як певної взаємопроникуючої єдності. У своїй неупередженості він перевершує суддю, але неупередженість не тотожна відсутності переконань як таких. Прагнучи будь-яким способом подолати малодушність і упередженість окремих непрофесіоналів, можна знецінити сам інститут права, бо суддя, як суб'єкт правозастосування робить його живим і безпосереднім.

Суспільство крок за кроком створює іншу реальність, в якій штучний інтелект поступово перетворюється з засобу досягнення цілей, які обирає людина до повноправного партнера. Все частіше в науко-

вих дискусіях для характеристики відношення людини до штучного інтелекту використовуються слово «співпраця». Невдовзі, суспільство може стикнутися з новою релігією, яка базуватиметься на наділенні машин неприродними для них можливостями: відчувати, міркувати, робити моральні вчинки (а це не можливо без визнання свободи вибору дії). Враховуючи розчарування суспільства в образі людини, втілений в реальність, який дуже контрастує з ідеальним образом Людини, створеним різними філософськими концепціями, «чуйна», невідкупна машина з «високорозвиненим емоційним інтелектом», постає ідеальним претендентом на роль надлюдини. Такі процеси ще на початку 20 століття описував Еріх Фромм в своїй праці «Втеча від свободи», і свідчать вони про небажання людини брати на себе відповідальність і самостійно вирішувати людські проблеми. Зараз роздуми експертів, які обґрунтовують необхідність застосування штучного інтелекту в якості судді, зводяться до того, що він буде вирішувати справи як людина, тільки швидко, послідовно, невідкупно, неупереджено. Це ілюзія. Штучний інтелект і судочинство в тій парадигмі, в якій воно наразі існує не сумісні. Але, з часом, можна очікувати, що штучний інтелект буде запроваджено і в судовій системі також. Цей момент, загалом, стане точкою біфуркації для системи правосуддя. Але ж будуть прийматися рішення, швидко вирішуватися справи по суті, то чого ще нам бажати від неї? Ідучи за цією логікою, наступним висновком має бути те, що закони для людей має встановлювати «ідеальний» штучний інтелект. Цим порушується принцип, за яким право створюється свідомими людьми для свідомих людей, мислячими для мислячих. Зміни в майбутньому неминучі, але від людства залежить яке місце в ньому буде займати людина: зміна парадигми наблизить людство до ноосфери чи технологічної сингулярності.

Література:

1. Aletras N, Tsarapatsanis D, Preoŧiuc-Pietro D, Lampos V. 2016. Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective. *PeerJ Computer Science* 2:e93 <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.93>
2. Ильин И.А. О сущности правосознания./ Подготовка текста и вступительная статья И.Н. Смирнова. – М.: «Парогъ», 1993. -235 с.
3. Кодекс суддівської етики, затверджений Рішенням XI (чергового) з'їзду суддів України 22 лютого 2013 року Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>